

1882 – ANUL APARIȚIEI REVISTEI „CANDELA” A MITROPOLIEI BUCOVINEI

Pr. drd. Justinian-Remus COJOCAR
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Abstract

The history of the religious-literary journal „Candela” begins in 1882, when the worthy of remembrance Silvestru Morariu Andrievici was Archbishop of Cernăuți and Metropolitan of Bukovina and Dalmația (1880-1895). „Candela” was the official church journal of the Metropolitan of Bukovina reaching every village, city, parochial and city library and institution. On the 8th (20th) of April 1882, the Metropolitan Silvestru Morariu Andrievici issued The Circular and The Regulations for the religious-literary Journal of Cernăuți. He sent the two documents, on the 17th (29th) of April 1882 (entrance number 30) for publication in Foaia Ordinăciunilor a Consistoriului arhiepiscopal în afacerile Arhidiecezei ortodoxe orientale a Bucovinei, no. 4, year 1882. As an official bulletin of The Orthodox Church in Bukovina, „Candela” was to give prestige to the diocese and identity to the Church and the romainians in Bukovina.

Keywords: 1882, Candela, Bukovina, Silvestru Morariu Andrievici, Orthodoxy, Romanianism, journalism.

Anul 1882 este providențial pentru Biserica din Bucovina și datorită faptului că apare jurnalul bisericesc-literar „Candela”, buletinul oficial al Ortodoxiei bucovinene. Este lumina strălucitoare de care aveau nevoie slujitorii Sfintelor Altare în misiunea lor, în activitățile cultural-misionare pe care le desfășurau cu râvnă în comunitățile românești. Este lumină pentru toți fruntașii Bucovinei care tânjeau după afirmarea identității naționale și lumină mare pentru poporul dornic de cultivare și informare, care aștepta un impuls puternic de la cei mari în propășirea spirituală a neamului românesc în plin proces de afirmare.

Pentru a înțelege mai bine de ce anul 1882 este providențial, aș vrea să amintesc de Congresul bisericesc ortodox din Bucovina, care a însemnat renașterea Bisericii Ortodoxe din Bucovina, în timpul vrednicului de pomenire Mitropolit Silvestru Morariu

Andrievici. De asemenea, trebuie rememorat evenimentul istoric al sfințirii Mirului în Catedrala Mitropolitană din București, la data de 25 martie 1882, în condițiile în care autocefalia Bisericii Ortodoxe Române va fi recunoscută oficial abia în 1885, mai întâi de Patriarhia Ecumenică și apoi de Bisericile Ortodoxe surori.

Organizarea administrativă a Bisericii din România a însemnat modelul pe care Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici l-a urmat de la începutul păstoririi sale. Biserica Ortodoxă din Bucovina a renăscut sub păstoria Mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici. Congresul bisericesc ortodox din Bucovina și Revista „Candela” sunt două biruințe, prin care s-a reușit afirmarea identității naționale românești, a spiritualității răsăritene și a culturii poporului român, ortodox.

Acest studiu își propune să prezinte două documente din 1882, inedite, pe care le-am descoperit în „Foaia Ordinăciunilor” din 1882 și pe care, pentru importanța lor, am să le redau integral, în limba arhaică românească vorbită și scrisă în epoca aceea. Cele două documente sunt emise pe 8 (20) Aprilie 1882.

Silvestru Morariu Andrievici, Arhiepiscop al Cernăuților și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației (1880-1895), emite „Circulara” și „Regulamentul pentru Jurnalul bisericesc-literar din Cernăuți”. Peste nouă zile, conștient de importanța lucrării pastorale, Mitropolitul Silvestru prezintă tuturor proiectul și își exprimă dorința de a fi numai de publicate documentele. În data de 17 (29) Aprilie 1882 sunt lansate spre publicare în „Foaia Ordinăciunilor a Consistoriului arhiepiscopal în afacerile Arhidiecezei ortodoxe orientale a Bucovinei”, nr. 4, pe anul 1882.

Textul „Circularii” este următorul:

„Circulariū:

Una d' între dorințele învechite ale autorității spiretuale și ale clerului de Domneșeū scutitei Eparchiei Nóstre a fostū și acea, de a avé și a susținé unū Jurnalū bisericescū literarū, ca organū propriu pentru lățirea și fructificarea sciințelorū teologice în clerū, respândirea învôșătorelorū religiôse morale în poporul creștinū și pentru susținerea și învioșarea intereselorū de viață ale Bisericei nóstre dreptū-credinciôse din Bucovina, după dogmele și aședemintele Bisericei ortodoxe ecumenice, între marginile legilorū publice de statū.

Pe câtă de fierbinte a fost această dorință învechită, pe atâtă eră ea și de îndreptățită, pentru că mai vârtos în timpul presentă, încingându-se ună concertă viă de progresare în toți ramii de sciință și de cultură, precum și de desvoltare a intereselor vitale, comunitatea noastră bisericăscă, din lipsa unui organă de publicitate literară pentru reprezentarea și însuflețirea intereselor religioase, eră lipsită și de acelu răzimă, de carele se bucură astă-đi mai tóte corporățiunile și comunitățile esistente.

Cu tóte aceste, pentru lipsa unei subvențiuni sigure, fără de carea, mai cu sémă în mica noastră țeră, unde cetitorii și prenumerații unui jurnală bisericăscă literară nu se potă numără cu miile, precumă și pentru unele alte împregiurări descurajátore, dorința de obștie și în deosebi a organeloră competinte și îndetorite nu se potă realizá.

Tocma acum, după ce Maestateă Sa, C. R. Apostolică, cu rezoluțiunea prea înaltă de'ntra 4 Marte a. c. binevoí a acordá prea graciosă de'n fondulă religioariă al Eparchiei, de o-cam dată pe trei ani, una subvențiune câte de 1500 fl. Ne deciseremă a face îndrumările esecutării pentru redactarea și editarea jurnalului bisericăscă și așa, după discutarea afacerii mai întěi în una conferință prealabilă, eră apoi în ședința plenară a Consistoriului dintr'al 8. (20.) Marte a. c. venimă a publicá Regulaméntul pentru jurnalul bisericăscă-literară, precumă urméză alătura.

Împreună cu votarea unanimă și aprobarea Regulaméntului acestuă, carele, cuprinděndă tóte detaiurile respective, va servi de îndreptariă pentru tóte afacerile redacțiunii și administrațiunii jurnalului „Candela”, s'a denumită și personalul concerninte și anume:

Administratoră și editoră pentru tóte afacerile economice: Prea Cuvioșia Sa, Părintele Archimandrită Arcadie Ciupercovică;

Redactoră primariu, responđibilă pentru întregul cuprinsă al jurnalului Prea Cucernicia Sa, Parintele Protopresbiteră - stauroforă și profesoră de teologie Vasilie Mitrofanovică;

Redactoră al doile și corectoră pentru textul slaveno-rusescă, Prea Cucernicia Sa, Părintele Protopresbiteră și profesoră de cãntarea corală Isidoră Vorobchievică;

Revidentă și corectoră al textului romănescă, Prea Cucernicia Sa, Părintele Protopresbiteră și parochă Artemie Berariu;

Actuariu pentru afacerile manipulative ale administrațiunii, Domnul asistentă Eugeniu Meșederă;

Cursor și îngrijitoriu al afacerilor servitoriale, Patapie Palagianu.

De ore-ce fie-carele dintre numiții membri ai redacțiunii este împovărat și cu îndatoririle chiemării sale proprie, se înțelege de sine, cumcă compunerea materialului întreg pentru jurnal nu se pôte loră împune și necă asceptă numai și numai dela dênșii, ci mai vêrtos se înțelege de sine, cumcă precum s'a precisat în punctul al 8. din Regulamânt :

«Colaboratori naturali ai jurnalului suntă toți membrii Clerului Archidiecesei, fiindă bine-veniți și colaboratori din alte cercuri.» Asceptămă decă cu încredere și nu sântem la îndoelă, cumcă fie-carele membru al iubitului Nostru Cleru va mânecă, nu numai câtă de a duce și a turna în acêta „Candelă” a bisericei nôstre din prisosul oleiului (unutului de lemn) al seû literariu, ci și a depune în acêta visteriă comună a Eparchiei nôstre înse-și cei de pe urmă doi bani, asemenea véduvei din Evangeliă, că adecă „Candela” nôstră comună, provêdută fiindă cu oleiul literariu curat, compusă din miezul sănătos al simburiloră învêțătureloră evangelice, se nu se atingă, ci se lumineze neincetat, érá dinari de prenumerățiune în acêta visteriă bisericescă se nu se îpuțineze, ci se totă adaogă, pentru-că, cu câtă mai multă vomă coaduce și vomă depune cu toții din ofertele nôstre spirituale și materiale pe acêta masă comună, cu atâtă mai frumos, mă îndestulătoriu va fi ospețul mântuirii, de carele vomă se ne îndulcimă cu toții.

Sporindă decă până la stadia presêntă afacerea jurnalului nostru bisericesc, pentru a căruia înființare începurămă Noă a starui înca în pozițiunile Nôstre de înainte, depunemă cu încredere deplină lucrările ulterioare în purtarea de grijă a Redacțiunii și Administrațiunii, érá sôrtea viitoare și fructele asceptate și dorite ale acestui organ literar pentru comunitatea nôstră bisericescă în cooperarea membriloră iubitului Nostru Cleru, carele, fiindă în acordă cu Umilința Nostră despte tôte cele ce sânt mântuitoare și de folos pentru sânta biserică, va recunôsce, cumcă și cu acêta „Candela” literară este engagiată onórea Clerului, cultura poporului întru lumina ortodoxiei și binele al de Domneđe scutitei Eparchiei Bucovinene.

Cu consiliul venerabilului Consistoriu arhiepiscopal.

Cernăuți într'al 8. (20.) Aprilă 1882.

SILVESTRU

Archiepiscopă și Metropolită”¹.

Chiar de la începutul „Circularei” ni se spune despre dorința arzătoare a Bisericii din Bucovina de a avea un jurnal bisericesc-literar. Această dorință este „îndreptățită”, se spune, arătând hotărârea și claritatea planului de acțiune pentru atingerea scopului.

Scopul „Candelei” este „lășirea și fructificarea științelor teologice în cler, respândirea învățăturilor religioase morale în poporul creștin și pentru susținerea și înviorarea intereselor de viață ale Bisericii noastre drept-credincioase din Bucovina, după dogmele și aședemintele Bisericii ortodoxe ecumenice, între marginile legilor publice de stat”. Ce frumos spus! Nemaipomenit! Pe toate planurile, credința dreaptă ortodoxă trebuia propovăduită, afirmată și apărată.

Apariția Revistei „Candela” trebuia susținută financiar, iar Mitropolitul Silvestru Andrievici s-a ocupat ca măcar pentru primii trei ani să fie o subvenție de 1500 florini. Scopul era ca fiecare parohie, fiecare asociație culturală, oamenii cărturari și cei interesați să-și facă abonament la „Candela” și apoi va fi ușor de administrat și de finanțat revista.

Foarte ordonat și simplu în acțiune, Mitropolitul Silvestru, luminat de Dumnezeu, a ales o echipă cu care să pornească la drum Revista „Candela”, Buletinul oficial al Bisericii Ortodoxe din Bucovina: Părintele Arhimandrit Arcadie Ciupercovici – administratorul și editorul pentru toate afacerile economice –, Părintele Protoprezviter și profesor de Teologie Vasile Mitrofanovici – redactor primar și responsabil pentru cuprinsul „Candelei” –, Părintele Protoprezviter și profesor de cântare corală Isidor Vorobchievici – redactor al doilea și corector pentru textul slavon-rusesc –, Părintele Protoprezviter și paroh Artemie Berariu – revident și corector al textului românesc –, domnul asistent Eugeniu Meșederu – actuar pentru afacerile manipulative ale administrației –, Patapie Palagianu, cursor și îngrijitor al afacerilor servitoriale. Această echipă a pus pe picioare Revista „Candela” și merită toată prețuirea noastră!

Iată ce zice redactorul primar al „Candelei”, Vasiliu Mitrofanovici, în Precuvântarea primului număr al revistei, apărut pe

¹ „Cerculari”, în „Fóia Ordinăciunilor a Consistoriului arhiepiscopesc în afacerile Archidiecesei ort. orient. a Bucovinei”, anul 1882, nr. 4, pp. 13-15.

1 iulie 1882: „Međul și flórea vieții și a activității preoțesci în biserica ortodoxă este păstoria sufletescă. Prin acesta se realizéază neconținut misiunea și locuținerea Mântuitorului, Isusú Christosú, și prin ea se întrodúce și se susține în vieța genului omenescú credința și mântuirea cu tóte fructele și binecuvântările sale. Din acéstă caúsă tótă activitatea pe terenul teologiei se repórtă la păstoria sufletescă și sciința teologică împlinesce sublima sa problemă într'acea măsură, în carea contribue la sporirea intereselor păstoriei sufletesci și la ajungerea scopurilor ei. [...] ... se adreséază Redacțiunea cu încredere atâtú cãtră venerabilul clerú, câtú și cãtră acei bărbați ai înțeleginței, cărora nu li este străină cultura teologică și carăi ăau parte la interesele bisericii, ca să bine-voescă a o sprijiní cu elaborate și comunicări relátive la programul jurnalului, tremițându-le imediatú la Redacțiunea Candeléi, în reședința arhiepiscopală.

Aici credú de cuviința, a comunicá lectorilor și participatorilor bine-voitorí, cumcă în jurnalul acesta nu vor provení numai producțiuni și elaborate nóúe și lucruri vechi. Documente, traducțiuni și estrase din opere alese așe s. părinți ș. d. a. nu rare-orí va fi cuprinsul acestú jurnalú.

De asemenea mé îndreptú în numele Administrațiunei cãtră toți amatorii literaturéi bisericesci, ca să bine-voescă a sprijiní acéstă întreprindere prin prenumerațiuni numeróse, carile suntu de adresatú la Administrațiunea Candeléi, așjdere în reședința arhiepiscopală.

Deci pășindú la realizarea problemei nóstre, îl împlorámú pre părintele luminilor, ca să ni deé ajutoríul său și să bine-cuvinte întreprinderea nóstră cu succesul doritú, spre folosul și prosperarea bisericii și spre lauda numelú său”².

Istoricul vremii Ion Nistor zice că „pentru atitudinea națională și prin munca sa neobosită pentru binele bisericii și al neamului, a ajuns cel mai popular arhieru din câți a avut Bucovina”³.

Al doilea document este „Regulamentul” pentru jurnalul bisericesc-literar „Candela”.

² „Precuvântare”, în „Candela”, anul I (1882), nr. 1, 1 Iuliu 1882, pp. 1-4.

³ Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Editura Casei Școalelor, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1916, p. 159.

Publicat în „Foaia Ordinăciunilor”, „Regulamentul” apare și în primul număr al „Candelei”, pe 1 iulie 1882.

Iată cuprinsul „Regulamentului”, în 17 puncte:

„Regulamântu pentru jurnalul bisericesc-literarū din Cernăuți.

1. Dela 1. Iuliu 1882 se va edă în Cernăuți sub auspiciile Consistoriului arhidieceșanū din Cernăuți unū jurnalū bisericescū-literariū, carele este proprietatea Archiepiscopiei ortodoxe a Bucovinei, sub titulu: «Candela».

2. Cu privire la referințele particulare ale Archidieceșei se vor primī în acestū jurnalū trătate și în limba slaveno-rusască, și materii relative la sporirea culturēi religioșe-morale a credincioșilor se vor publica în amēdoūe limbe.

3. Jurnalul va apăre o-dată pe lună, în formatū de 8 mare, numērul de 3 până la 4 cōle, de o-cam-dată în 600 de exemplare, ére măi tārctū cātū va cere trebuința.

4. Acestū jurnalū va cuprinde:

a) Articule din tōte ramurile sciinței teologice și anume:

Tratate și documinte privitoare la istoria bisericeī creștine, măi alesū a bisericeī resăritene peste totū și aceleī din Bucovina în parte; disertațiunī biblice, dogmatice, morale, canonice și apologetice de interesū deosebitū cu privire la starea actuală a bisericeī; sidertațiunī relative la chiemarea și activitatea omiletică, liturgică, pastorală și catehetică a preoșilor.

b) Trătate despre învēmēntul religionariū de scolă;

c) Predicē pentru Dominecī, serbătorī și casurī străordinare precumū și catechese;

d) Trăducerī din operele mai alese ale s. părinți și trătate asupra acestora;

e) Discutarea de întrebări referitōre la starea actuală a administrațiunī și viețiū bisericescī și de alte întrebări sulate în congresul bisericescū, în conferințele păstorale etc.

f) Disertațiunī relative la sporirea cunoscințelor poporului creștinū și a culturēi religioșe morale.

g) Cronica, carea va cuprinde evenemintele cele măi însemnate bisericescī și scolastice din Bucovina și din alte părți ale bisericeī creștine, comunicari statistice și alte comunicari de interesū bisericescū.

h) Anunciuri și recensiuni teologice și religioșe.

5. Orî ce disertațiune de cestiuni politice și naționale, precum și dispute și atacuri personale nu sînt admise în colónele jurnalului.

6. Redacțiunea va constá din unú redactoriú primariú, responsabilú pentru întregulú cuprinsú al jurnalului; din al doile redactoriú, însărcinatú cu redactarea și corectura articulelor în limba slaveno-rusască și din unú revidentú și corectorú pentru articulele române ale jurnalului.

Fără scirea și consimțemântul redactoriului primariú, nu se póte împrimá nici o piesă a jurnalului.

7. Pentru administrațiunea jurnalului se va institui unuí administratoriú, carele totú-o-dată va fi și editorú alú jurnalului.

Administratoriul va îngrijí pentru partea economică a jurnalului și pentru abonamente, va purtá corespondințele relative la aceste afaceri, va espediá la abonați jurnalul și la finea anului va da Consistoriului comptú despre veniturile și spesele jurnalului.

Administratoriul va avé în samă jurnalul și tótă proprietatea mobilă împreunată cu jurnalul.

8. Colaborători naturali ai jurnalului sîntú toți membrii Clerului Archidiecesei, sîntú înse bine-veniți și colaboratori din alte cercuri.

9. Personalul redacțional și administrativú al jurnalului se denu-mesce de Consistoriul arhiepiscopalú.

10. Jurnalul se va folosi de o limbă corectă, înțelésă în decomunú și pentru partea sa cea română de ortografia de curêndú adoptată de societatea pentru cultura și literartura română în Bucovina, érá pentru partea sa cea slaveno-rusască de ortografia etimologică.

11. Toți membrii activi ai clerului secularú și regularú ai Archidiecesei Bucovinei sîntú oblegați a ținé acestú jurnalú.

12. Abonamentele se vor face imediatú la administrațiunea jurnalului.

13. Prețulú abonamêntului va fi pentru Austro-Ungaria 4 fl. pe anul întregú și 2 fl. pe jumetate de anú; érá pentru România și alte țeri 12 resp. 6 franci.

Acestú prețu se va solvi înainte imediatú la administrațiunea jurnalului.

14. Localul redacțiunii și administrațiunii a jurnalului este în re-sedința arhiepiscopală.

15. Tótă lucrarea și colaborarea la acestú jurnalú va fi remunerată din cassa jurnalului în următoriulú modú:

Redactoriul primariú, anualú cu 400 fl.

Administratoriul ... 250
 Actuariul ... 72
 Cursoriul ... 48
 Redactoriul pentru textul slaveno-rusesc pentru
 redactare de colă cu 10
 pentru corectura 5
 Elaboratele științifice de colă de tipariu cu 15
 Elaboratele cele-lalte de colă de tipariu cu 10
 Revederea și corectura textului român de colă
 de tipariu cu 5.

16. Spesele împreunate cu imprimarea și espedarea jurnalului precum și cu cumpărarea reperitelor necesare și a jurnalelor streine bisericești, se vor acoperi de asemenea din cassa acestui jurnal.

Tote jurnalele și cărțile cumpărate sêu încurse în dar, sunt proprietatea jurnalului și se depun în biblioteca lui.

17. Din prisosul eventual al jurnalului se va forma un fond de reserva.

Din consiliul Consistoriului arhiepiscopal al Bucovinei.
 Cernăuți într'ală 8. (20.) Aprilă 1882.
 SILVESTRU "4.

Revista „Candela” era absolut necesară pentru toți preoții și credincioșii. Preoții aveau la îndemână un material teologic complex, prin care își sporeau cunoștințele din perioada instruirii instituționalizate. În plus, era nevoie acută de cultură în Bucovina. E vorba de românism, de sentiment național și de dragoste față de Biserica Ortodoxă Română. Ortodoxia era identificată în Bucovina cu națiunea română, colorată atât de mult etnic și confesional. Preoții aveau nevoie să ridice poporul prin credință și cultură, iar predica era instrumentul puternic de propagandă a învățaturii sănătoase creștine răsăritene și a ideii de unitate națională a românilor. „Candela” era numită de slujitorii Sfintelor Altare „gazeta noastră bisericească”⁵.

⁴ Regulament pentru jurnalul bisericesc-literar din Cernăuți, în „Candela - Jurnal bisericesc-literar”, anul I (1882), nr. 1, 1 Iuliu 1882, pp. 4-6.

⁵ Pr. Constantin Morariu, *Părți din istoria Românilor bucovineni*, Tipo și litografia concesionată Arch. Silvestru Morariu-Andrievici, Cernăuți, 1893, p. 201.

Revista apărea lunar, în limba română și ruteană și cuprindea articole din toate ramurile științei teologice, predici, traduceri din operele Sfinților Părinți, ale scriitorilor bisericești și laici. Viața eparhiei era oglindită în chestiunile misionare, pastorale, administrative, culturale, sociale și economice, prezentate clar în paginile „Candelei”, alături de diferite anunțuri de interes general. O rubrică foarte binevenită era „Cronica”, în cadrul căreia se prezentau evenimentele importante din întreaga lume creștină.

Revista „Candela” a luminat clerul și poporul din Bucovina. Nu ne putem închipui așa cum se cade ce izbândă a fost apariția și răspândirea revistei în vremurile sfârșitului de secol al XIX-lea și începutului de secol al XX-lea. Luminați de Dumnezeu, oamenii înflăcărați de idealul sfânt de unitate națională, statală și bisericească au contribuit cu întreaga lor ființă la încropirea celui mai puternic manifest pentru propășirea materială și spirituală a poporului român: Revista „Candela”⁶.

Consider că cele două documente prezentate sunt extrem de importante pentru valorificarea acestui tezaur al Bisericii Ortodoxe din Bucovina, care este Revista „Candela”. Acestea reliefate mai sus sunt o parte dintre argumentele pentru care mi-am propus, cu ajutorul Bunului Dumnezeu, să cercetez întreaga colecție a Revistei „Candela” în cadrul unei lucrări de doctorat și să dăruiesc istoriografiei românești și Bisericii o lucrare monografică necesară.

⁶După cum afirmam în comunicarea mea, *Revista „Candela” - Jurnalul bisericesc oficial al Bisericii Ortodoxe Române din Bucovina*, susținută în cadrul lucrărilor Conferinței Științifice Internaționale „Bucovina și bucovinenii în secolul al XX-lea. Istorie, politică și destin”, a XXIV-a sesiune anuală de referate și comunicări științifice, Conferință dedicată aniversării a 150 de ani de la înființarea Academiei Române, Rădăuți, 10-11 noiembrie 2016.